

Η περιπέτεια ενός μνημείου

**Μνημεία:
πολύτιμη κληρονομιά
που κινδυνεύει!**

Μνημεία περασμένων εποχών μπορούμε να συναντήσουμε ταξιδεύοντας σε όλη τη χώρα, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Κτίσματα κάθε λογής, κατασκευές και εγκαταστάσεις, φανερώνουν την ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα στο παρελθόν. Παλαιότερα ή νεότερα, έργα σπουδαίας τέχνης ή και έργα ταπεινά, τα δημιουργήματα αυτά αποτελούν πολύτιμες ιστορικές μαρτυρίες για τις κοινωνίες που τα κατασκεύασαν.

Τη δεκαετία του 1960 μια δύσκολη απόφαση χρειάστηκε να ληφθεί! Η εκκλησία της Κοίμησης της Παναγίας, ένα κτίσμα του 9ου αιώνα κοντά στο χωριό Επισκοπή της Ευρυτανίας, έμελλε να χαθεί για πάντα...

Βρισκόταν στις όχθες του ποταμού Μέγδοβα, στην περιοχή όπου δημιουργήθηκε η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών, μετά την κατασκευή του φράγματος του Αχελώου. Το μεγάλο τεχνικό έργο θεωρήθηκε απαραίτητο για την ανάπτυξη της περιοχής, αφού επέτρεπε την αξιοποίηση της ενέργειας του νερού για την παραγωγή ηλεκτρισμού, αλλά και την καλύτερη άρδευση των χωραφιών.

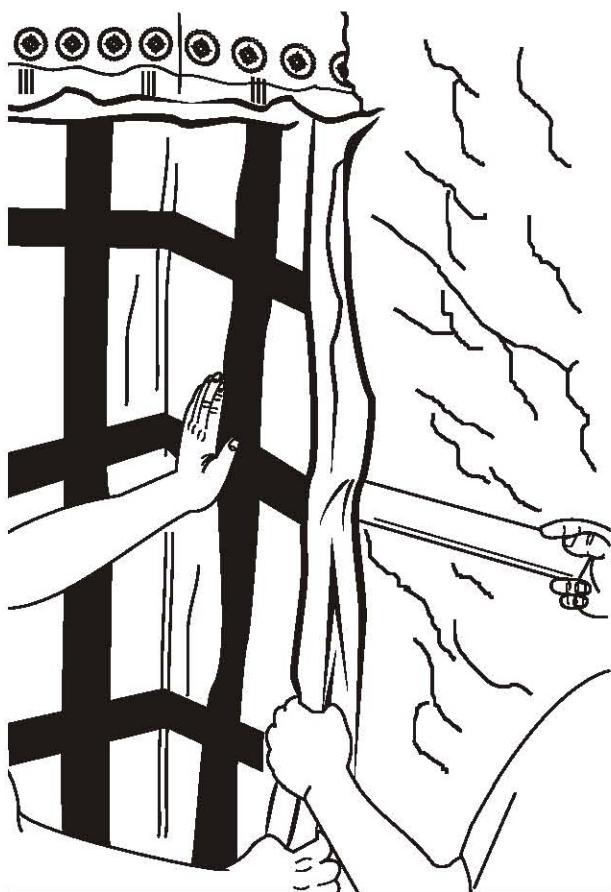
Το μνημείο βρέθηκε αντιμέτωπο με τις σύγχρονες ανάγκες των κατοίκων και χάθηκε στο βυθό της λίμνης!

Πριν καταβυθιστεί το μνημείο, αποφασίστηκε να φωτογραφηθεί και να σχεδιαστεί, να μελετηθεί ο τρόπος κατασκευής του, και να αφαιρεθεί ο ασβέστης που κάλυπτε τις τοιχογραφίες του, οι οποίες βέβαια έπρεπε να αποτοιχιστούν για να διασωθούν. Είναι οι τοιχογραφίες που εκτίθενται, συντηρημένες πια, στη μόνιμη έκθεση του Βυζαντινού & Χριστιανικού Μουσείου, στην υποενότητα «Οι τοιχογραφίες ενός βυζαντινού ναού: Η Επισκοπή Ευρυτανίας». Η μορφή στο διπλανό σχέδιο εικονίζεται όπως ήταν πριν καθαριστεί: μπορείς να την εντοπίσεις στην έκθεση;

Το δύσκολο έργο της αποτοίχισης των τοιχογραφιών, που χρονολογούνται τον 13ο αι., ανέλαβε ειδικό συνεργείο εμπειρων συντηρητών, που εργάστηκε με μεγάλη προσοχή και ακρίβεια. Η εργασία αυτή αποδείχθηκε ακόμη δυσκολότερη όταν αποκαλύφθηκαν, κάτω από τις τοιχογραφίες του 13ου αι., δύο παλαιότερα στρώματα ζωγραφικής, το ένα του 11ου και το άλλο του 9ου αι.!

Οι συντηρητές καθάρισαν τις τοιχογραφίες και κόλλησαν πανιά για να προστατεύσουν και να συγκρατήσουν τις επιφάνειες που θα αφαιρούσαν. Στη συνέχεια αποτοίχισαν τις τοιχογραφίες σε τμήματα, μαζί με το σοβά του τοίχου, χρησιμοποιώντας μεγάλες λάμες και χωρίς να πειράξουν το παλαιότερο ζωγραφικό στρώμα που ήταν κρυμμένο από κάτω! Συνέχισαν με τον ίδιο τρόπο και στα επόμενα ζωγραφικά στρώματα. Τα τμήματα των τοιχογραφιών που αποτοίχιζαν τα μετέφεραν στο Μουσείο όπου τα τοποθετούσαν σε νέες επιφάνειες αφού αφαιρούσαν τα πανιά.

Με την ίδια προσοχή εργάστηκαν και για την αποτοίχιση των ζωγραφικών επιφανειών από το χτιστό τέμπλο της εκκλησίας, το χώρισμα δηλαδή του κυρίως ναού από το ιερό. Η κατασκευή αυτή, μαζί με τις τοιχογραφίες της, χρονολογείται τον 17ο αι. Μπορείς να το εντοπίσεις στην έκθεση;

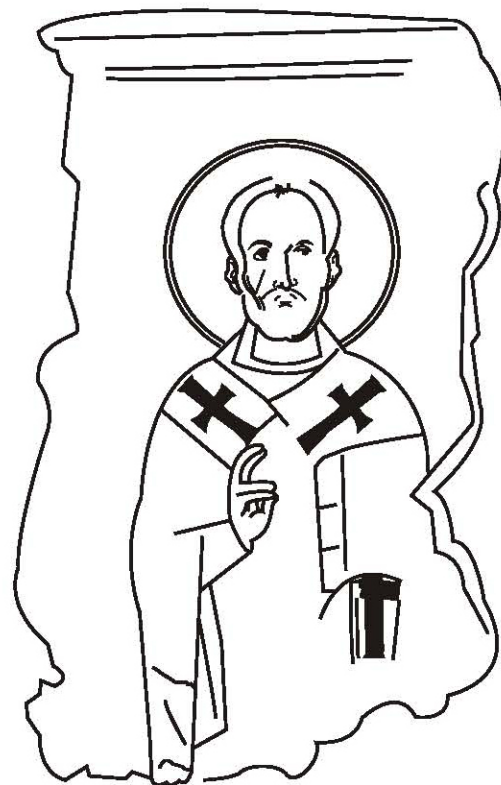

Τα μνημεία βρίσκονται σε διαρκή κίνδυνο!

Απειλούνται από τη φθορά του χρόνου και τη γήρανση των υλικών, από περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως η υγρασία, ο παγετός ή η καθίζηση του εδάφους, από φυσικές καταστροφές, όπως οι σεισμοί, οι φωτιές ή οι πλημμύρες. Απειλούνται ακόμη από την ανθρώπινη δραστηριότητα: ατμοσφαιρική ρύπανση, κακότεχνες επισκευές ή καταστρεπτικές επεμβάσεις, αλλοίωση του χώρου που τα περιβάλλει, εντατική χρήση, βανδαλισμοί, πολεμικές αναμετρήσεις...

Τα μνημεία χρειάζονται τη φροντίδα όλων μας!

Γιατί αποτελούν μια κληρονομιά που δεν δικαιούμαστε να σπαταλήσουμε. Αντίθετα, οφείλουμε να τη διατηρήσουμε και να την παραδώσουμε στις επόμενες γενιές σε όσο γίνεται καλύτερη κατάσταση. Για το λόγο αυτό σήμερα έχουν θεσπιστεί αυστηροί κανόνες, διατυπωμένοι σε Νόμους και Διεθνείς Συμβάσεις, που καθορίζουν τους τρόπους και τις μεθόδους προστασίας των μνημείων. Για τον ίδιο λόγο υπάρχουν και ειδικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, που —με την εργασία εξειδικευμένων επιστημόνων— έχουν την ευθύνη για το σύνθετο έργο της μελέτης, διάσωσης και ανάδειξης των μνημείων της χώρας.

Η τοιχογραφία με παράσταση του αγίου Νικολάου είναι αντιπροσωπευτική του ζωγραφικού στρώματος της εκκλησίας που χρονολογείται τον 11ο αιώνα. Παρατήρησε τον τρόπο με τον οποίο αποδίδονται τα μάτια, οι πτυχώσεις στο ρούχο του, τα δάχτυλα του χεριού του, και το φωτοστέφανο. Αν ψάξεις προσεκτικά, θα εντοπίσεις στην έκθεση και την τοιχογραφία του αγίου Ορέστη, του νεαρού αγίου με τα πλούσια ακατάστατα μαλλιά, που φορά στρατιωτική στολή και κόκκινο μανδύα. Προέρχεται από το τρίτο ζωγραφικό στρώμα του ναού, το οποίο χρονολογείται τον 13ο αι.

Με βάση τις παρατηρήσεις σου, μπορείς να εντοπίσεις και άλλα τμήματα τοιχογραφιών από τις δύο διαφορετικές περιόδους;

Στην έκθεση υπάρχουν και τμήματα των παλαιότερων τοιχογραφιών του 9ου αι., με διακοσμητικά, γεωμετρικά ή φυτικά μοτίβα που αναλαμβάνονται. Μπορείς να βρεις ανάμεσά τους και μία μοναδική παράσταση που αφηγείται πολύ γνωστή σκηνή;

Η εκκλησία της Επισκοπής Ευρυτανίας μπορεί να μη σώθηκε, μπροστά στη σύγχρονη ανάγκη για ανάπτυξη μιας ολόκληρης περιοχής. Ωστόσο, σώθηκαν τουλάχιστον οι τοιχογραφίες της, που βρήκαν τη θέση τους στο Μουσείο, για να μελετηθούν, να συντηρηθούν και να εκτεθούν, διατηρώντας ζωντανή τη μνήμη του ναού και μετριάζοντας έτσι την απώλεια!

Και άλλες ιστορίες μνημείων....

Στα μουσεία συναντάμε συχνά και άλλα εκθέματα που αποτελούσαν κάποτε αναπόσπαστα τμήματα κτισμάτων, μνημείων που σήμερα δεν υπάρχουν ή βρίσκονται σε πολύ κακή κατάσταση. Η απομάκρυνση των τμημάτων αυτών από τον κανονικό τους χώρο κρίθηκε απαραίτητη για να μπορέσουν να διασωθούν από την ολοκληρωτική καταστροφή. Ακόμη κι έτσι, υπενθυμίζουν στον σημερινό επισκέπτη τα μνημεία από τα οποία προέρχονται, αλλά και τα σύνθετα προβλήματα προστασίας τους.

Το τμήμα αυτό τοιχογραφίας, με παράσταση λεπτών βλαστών που μοιάζουν με κρίνα, μπορείς να το δεις στην υποενότητα της έκθεσης με τίτλο «Τα εγκόσμια». Χρονολογείται τον 5ο-6ο αιώνα και προέρχεται από μεγάλο δημόσιο κτήριο που βρέθηκε πριν από λίγα χρόνια στην Αθήνα, κοντά στον Εθνικό Κήπο, όταν γινόντουσαν οι εργασίες για την κατασκευή του μετρό. Από το ίδιο κτήριο αποτοιχίστηκε και η άλλη τοιχογραφία που εκτίθεται στην ίδια υποενότητα.

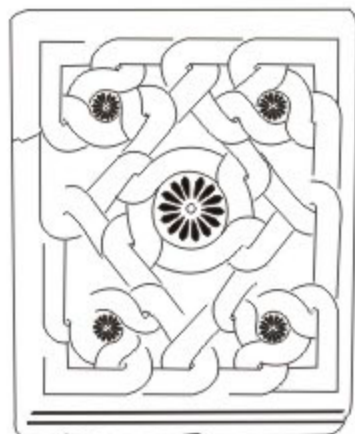
Το μαρμάρινο κιονόκρανο με την ανάγλυφη διακόσμηση εκτίθεται στην υποενότητα «Η κρίσιμη καμπή». Προέρχεται από ναό της Αθήνας και χρονολογείται τον 9ο αι. Προσπάθησε να εντοπίσεις στην έκθεση και άλλα κιονόκρανα από χριστιανικούς ναούς της Αθήνας.

Στην υποενότητα «Οι ναοί της νέας θρησκείας» μπορείς να δεις τμήματα του ψηφιδωτού δαπέδου που απομακρύνθηκαν για να διασωθούν από τη βασιλική του Ιλισσού στην Αθήνα. Ο ναός, τα ερείπια του οποίου σώζονται, χρονολογείται τον 5ο αι. Εκτός από τον πελαργό που ραμφίζει φίδι, τι άλλα θέματα είχε το ψηφιδωτό; Στον τοίχο της έκθεσης μπορείς να δεις και ένα σχέδιο που δείχνει πώς ήταν ολόκληρο το ψηφιδωτό δάπεδο.

Στην υποενότητα «Λατρεία και τέχνη» θα δεις αυτό το μαρμάρινο θωράκιο με την ανάγλυφη διακόσμηση, που προέρχεται από αθηναϊκή εκκλησία του 11ου αι.

Τα θωράκια, δηλαδή οι μαρμαρίνες πλάκες όπως αυτή, συνδέονταν μεταξύ τους με χαμηλές τετράπλευρες κολόνες, τους πεσσίσκους, σχηματίζοντας το τέμπλο, που χώριζε το ιερό από τον κυρίως ναό. Στην ίδια ενότητα εκτίθενται και άλλα μαρμαρίνα θωράκια που κάποτε βρίσκονταν σε εκκλησίες. Ποιο θωράκιο κατά τη γνώμη σου έχει την πιο ωραία παράσταση;

Σήμερα, όλοι προσπαθούμε να προστατεύουμε τα μνημεία και όλα τα στοιχεία που τα αποτελούν στην αυθεντική τους θέση.